

ANÀLISI CULTURAL DE LES ACTITUDS I PERCEPCIONS DEL(S) VALOR(S) DE LA TERRA EN UNA VALL PIRINENCA DEL PALLARS SOBIRÀ

MERITXELL SUCARRAT VIOLA*

DEPARTAMENT D'ANTROPOLOGIA SOCIAL I CULTURAL,
UNIVERSITAT DE BARCELONA
merisuvi@yahoo.es

En altres mots, desenvolupament rural avui és sinònim de desenvolupament local i sostenible, com espatllera d'una activitat agrària que és per natura multifocal, de la qual en gaudeixen tots, habitants dels pobles i les ciutats, i que és el veritable pal de paller d'un territori equilibrat, viu, habitable, amb recursos naturals i renovables, i, en darrer terme, amb futur.

MASSOT, 2006, p. 30.¹

Resum

L'objectiu d'aquest article és estudiar les transformacions socials i econòmiques en una vall del Pirineu català, amb relació a la indústria de la construcció i el turisme. Amb aquesta finalitat, i en un context de crisi de

* Becària de doctorat del Departament d'Antropologia Social i Cultural de la Universitat de Barcelona i membre del grup de investigació «Globalización y producción de localidad» (SEJ2004-07593/SOC), finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència i el programa FEDER.

1. Ponència marc del Congrés del Món Rural Rural 2006.

l'economia agrària i ramadera, resulta imprescindible conèixer els processos actuals de patrimonialització de la terra que conforma l'entorn de la vall i constitueix la propietat privada de les cases.

1. Introducció

Aquest text és fruit de l'interès per estudiar les transformacions econòmiques i socials en una vall del Pallars Sobirà amb relació a polítiques econòmiques globals. Actualment, en un context de crisi de l'economia agrícola i ramadera, aquesta vall es veu cada cop més immersa en l'espiral constructora conseqüent a la urbanització creixent de les valls veïnes. Al Pallars Sobirà, la indústria de la construcció compta amb cent setanta-sis empreses, que representen el 19,52 % de tota l'activitat econòmica.² Algunes d'aquestes empreses són de caràcter familiar i en la majoria dels casos les gestionen veïns autòctons.

En el context de la vall que ens ocupa, la construcció, juntament amb el turisme, es revela com el principal motor econòmic, i un dels factors que més profundament està transformant la relació entre les persones i entre aquestes i el seu entorn, en un context social i econòmic on el control de la transformació del medi es percep com el principal recurs econòmic.

Estudiar els efectes socials i econòmics de la construcció i el turisme implica haver de fer referència a la concepció local de la idea de patrimoni, però també de casa i família, recurrents en el discurs de la població autòctona quan explica la realitat econòmica local i imagina el futur de la vall. Sovint es parla de patrimoni des d'una perspectiva àmplia, quan s'argumenten els motius pels quals la gent de fora puja a fer turisme a la vall. En aquest sentit, el concepte de *patrimoni* és equivalent al territori que conforma els límits i les particularitats geogràfiques de la vall. Però també es parla de patrimoni en un sentit més concret quan es fa referència a la propietat privada, bàsicament, la terra de les famílies. En aquest cas *patrimoni* és equivalent als recursos econòmics, actuals i possibles, de les famílies que viuen a la vall. En els discursos aquesta diferenciació no existeix i les dues concepcions apareixen articulades i conformen un raonament coherent sobre les causes i les conseqüències de la construcció i el turisme a la vall. La població local entén, com ho demostren els casos etnogràfics, que si bé la raó de ser de la construcció és l'oferta de serveis, allotjament i equipaments als turistes que s'interessen pel patrimoni natural de la vall, aquests serveis s'han d'acabar ubicant en un lloc concret, patrimoni d'una família, etc.

Aquestes dues distincions, doncs, responen bàsicament a un criteri analític i configuren l'eix que articula les dues parts d'aquest article. En la primera part, exploro com la població autòctona arriba a concebre com un dret participar dels beneficis econòmics de la cons-

2. Segons l'informe «Diagnosi empresarial al Pallars Sobirà», de la Cambra de Comerç i Indústria de Lleida, Delegació al Pallars Sobirà, abril de 2005.

trucció amb relació al Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM). En la segona part, exploro com la pràctica local de la construcció afecta les relacions socials entre les famílies de les diverses cases.

2. El patrimoni de la vall i la redacció del Pla d'Orientació Urbanística Municipal

Els veïns autòctons diuen que de turistes sempre n'hi ha hagut. La gent gran explica com al principi del segle passat, abans de la Guerra Civil, era normal que en quasi cada poble de la vall hi hagués alguna fonda i cases que llogaven habitacions i feien menjar per a la gent que venia de fora. Gran part de la gent que circulava per la vall en aquells anys, especialment durant els anys quaranta i fins ben entrats els anys cinquanta, eren treballadors del bosc i de les centrals hidroelèctriques, llavors en expansió en diversos punts del Pirineu català. No és fins al final dels anys seixanta quan el turisme de neu associat a la millora de les comunicacions i l'oferta de serveis comença a prendre el relleu a un sector primari en clar retrocés per la manca de competitivitat, en el marc d'un mode de producció capitalista. El despoblament progressiu s'accentua a mitjan segle, quan la producció agrària i ramadera s'especialitzen i s'abandonen els conreus menys rendibles. Fet que comportarà la regressió de la superfície cultivada, que amb el temps es convertirà en territori expectant.³

L'increment de l'activitat turística a partir dels anys seixanta s'ha d'entendre amb relació a la creació de la imatge de la muntanya com un espai d'oci alternatiu que sembla inexhaurible i que el capital utilitza per a canalitzar les seves inversions i fer-les rendibles. La concepció d'aquesta imatge ja és present al final dels anys cinquanta, quan es crea la Comunitat Europea i es posen les bases de la política agrària comunitària (PAC).⁴ Segons Gray (2000), la creació de la Comunitat Europea requeria la construcció d'un espai fonamentat en propòsits comuns on coincidissin els diferents països membres més enllà de les fronteres estatals. Per raons polítiques i econòmiques, l'agricultura i la societat rural es van convertir en l'eix del procés d'integració, i apareixien com a àmbits d'actuació que es poden (re)presentar i gestionar des de la política.

Part d'aquestes intervencions es dirigien a fomentar la visió romàntica de la societat rural caracteritzada pels ideals d'estabilitat, justícia i igualtat en el context posterior a la Segona Guerra Mundial. Segons Gray (2000), amb el pas del temps les idees d'espai i societat rural es tornen cada cop menys precisos i més vagues. Actualment l'espai rural es caracteritza per la diversitat d'activitats econòmiques que hi coincideixen simultàniament (agricultura, turisme i preservació del medi ambient), resultat del procés d'implantació de mesures estructurals, que comporten més dependència econòmica de les àrees rurals dels centres financers i administratius.

3. M. ARQUÉ *et al.*, 1982, «La penetració del capitalisme a les comarques de l'Alt Pirineu», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 1, p. 9-67.

4. El 2006 va fer vint anys de l'entrada d'Espanya a la Unió Europea.

Vegem, però, com l'evolució i l'aplicació d'aquest marc polític i econòmic afecta actualment la realitat de la vall que ens ocupa. La tardor de 2006, l'Ajuntament de la vall, amb la intenció de redactar el POUM, inicia un seguit de reunions entre la població autòctona i l'equip redactor del Pla. Després de la segona reunió, el mes de febrer de 2007 l'Ajuntament decideix aturar el procés de redacció i comença un període en què els veïns poden fer constar per escrit el seu desacord i presentar propostes alternatives.

En línies generals, el que els caps de casa demanen és ampliar la qualificació de sòl urbanitzable a un nombre més gran de parcel·les. Resulta interessant fixar-se en el discurs d'un veí de mitjana edat que es dedica al turisme. Diu, «aquí l'alternativa és el turisme, no hi ha res més. Aquí no podem tenir indústria perquè no tenim matèria primera. Si l'hem d'anar a comprar fora, l'hem de portar fins aquí dalt, l'hem de treballar i després l'hem de tornar a enviar cap a vall, i ja ens ho gastem tot en impostos. Aquí ha de ser el turisme. Si en lloc de fer un pàrquing haguessin construït casetes de dues plantes amb jardinet ja ho tindríem arreglat, perquè algú hauria d'encarregar-se del manteniment, això crearia llocs de treball, i a més els turistes ho trobarien tot arreglat i al seu lloc quan pugessin». En una altra ocasió aquest home havia comentat, «no és que vulguem construir gratacels però ens han de deixar viure perquè, si no, a veure què farem aquí dalt. Perquè si jo construeixo que després m'ho pugui vendre, si vull, a bon preu, perquè no hi aniré pas a perdre».

El que es dedueix de les paraules d'aquest home és que el conjunt del territori de la vall és la principal matèria primera, l'única, a més, rendible a curt termini. D'aquesta manera el que resulta crucial és controlar el procés de *patrimonialització* que consolida la vall com a destí turístic de muntanya. Si per *patrimonialització* s'entén el fet d'afegir valor, segons Kirshenblatt-Gimblett (2001), resulta interessant veure com es desenvolupa aquest procés amb relació a la idea d'entorn de la vall. Per *entorn* entendrem el resultat d'una estratègia que afegeix valor presentant com a cultural, extraeconòmic i naturalitzat allò que en darrera instància respon a una racionalitat econòmica (Franquesa, 2006, p. 68).

Vegem, però, com es produeix aquest procés en el context de la vall, segons els individus. Un pagès, hereu d'un dels patrimonis més importants de la comarca del Pallars Sobirà, al·lega estar en desacord amb el POUM. Diu que no pot ser que les quadres i els corralles que envolten la casa s'hagin classificat com no urbanitzables, i que a més l'hort de davant de casa s'hagi dissenyat com una illa de blocs de pisos de l'Eixample de Barcelona. Explica que això no és cap ciutat i que s'hi ha de deixar lloc per a fer patis interiors i zones verdes perd espai per a poder construir. Aquest home també diu que no entén per què l'equip redactor ha decidit ubicar la zona que li pertoca de terreny urbanitzable en l'hort dels veïns, i per què els veïns de l'altra punta de poble han de venir a construir apartaments a la seva propietat. Indignat diu, «jo a casa seva no hi he d'anar a fer res i ells a la meua, tampoc!».

En altres ocasions, aquest home també havia mostrat el seu rebuig a la creació el 2003 del Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP), que afecta el 95 % del territori de la vall, al·legant que això suposava hipotecar el territori de la vall i el futur dels seus fills. En aquell moment

aquest veí va decidir deixar fora dels límits del PNAP la propietat privada, ara afectada pel POUM, perquè segons diu el que és seu només ho ha de controlar ell. Aquest home, com altres pagesos de la vall, va demanar compensacions econòmiques a l'Administració per la inclusió de gran part del territori de la vall dins del PNAP, que segons diu mai no ha rebut.

La població autòctona coincideix que l'estiu de 2007 ha estat una mala temporada turística que ha afectat el conjunt de la comarca. En aquest context, un hostaler local comenta: «Aquest any això està mort. El turisme està malament, però és que cada any estem pitjor, i tindrem un problema si el turisme para, o més ben dit si para la construcció, perquè la construcció ho mou tot. Llavors a veure què farem perquè el 99,9 % estem hipotecats pagant obres anteriors que hem fet. Es pot construir una central de biomassa a Sort però això només ocuparà quatre o cinc persones. Jo crec que sí, que al final es deixarà construir, el que passa és que s'ha de regular i veure com pot anar millor.» Alguns turistes afirmen que en el moment que a la vall es comencin a construir blocs d'apartaments o camps de golf com ha passat en altres punts del Pirineu deixaran de venir perquè la vall, un indret que encara veuen salvatge i verge, perdrà el seu encant. Un turista afirma: «Tot això no pot ser que ho facin malbé i que comencin a construir, perquè tot això que veus no té preu.»

Resulta interessant fixar-se que el discurs de l'hostaler i del turista articulen valoracions diferents, però complementàries, del mateix entorn. En el cas del turista, es prioritza la continuïtat d'un paisatge associat a una idea de tranquil·litat i solitud de la vall. Com més singular es concep un indret més valuós i exclusiu es torna. Tant és així que s'arriba a estar convençut que no té preu perquè s'imagina que és incalculable, encara que possible. Segons Kopitoff (1986),⁵ el que confereix valor a un objecte és el fet de considerar-lo en determinats moments una mercaderia i estimar-ne aproximadament el preu. Preu que a la pràctica és (ha de ser) impagable, ja que d'una altra manera la peça perdria el seu valor i la seva singularitat. El resultat és la reafirmació del valor excepcional de l'objecte que, transitòriament, se situa de nou fora del mercat.

En aquest sentit es pot dir que quan el turista reclama la conservació i el manteniment d'una idea concreta d'entorn, entès segons Franquesa (2006), i l'hostaler espera treure el màxim partit de la redacció definitiva del POUM, el que estan fent és recórrer a dues concepcions oposades i complementàries que configuren el valor local de la terra com a mercaderia fictícia en un sistema econòmic capitalista (Polanyi, 1989 [1944]). D'aquesta manera els dos homes legitimen la defensa dels seus interessos, que conformen una única dinàmica social i econòmica.

Comença a quedar clar que la construcció és una de les activitats que més es valora però no a qualsevol preu. Segons explica un hostaler local, «no pot ser que es repeteixi el que

5. Aquest autor planteja les seves idees amb relació a les trajectòries i condicions que conformen l'exclusivitat de les peces d'art al llarg del temps.

ha passat en altres pobles, que vingui una immobiliària i que comenci a construir blocs d'apartaments. L'any passat es va cremar un transformador de la llum i això suposa una inversió que els pobles no poden assumir. S'ha de construir, però que els pobles ho puguin aguantar». En una altra ocasió aquest home havia comentat que les infraestructures i els serveis, conseqüents a la urbanització, han d'anar a càrrec de la gent de fora perquè no pot ser que vulguin passar quinze dies l'any a la vall al mateix preu dels qui hi viuen tot l'any.

Un altre veí autòcton, que també es dedica al turisme i és propietari d'una de les dues botigues de la vall, veu les coses d'una altra manera. Amb relació a la instal·lació d'un transformador nou en un dels pobles, comenta que ha anat a càrrec de la immobiliària encarregada de la construcció dels apartaments i que tot el poble se n'acabarà beneficiant. També diu que gràcies a la urbanització el poble ha millorat la imatge, perquè s'han arreglat els carrers i s'han fet jardins, i afegeix que a la gent de fora no se li poden posar les coses difícils. Però aquest home també diu, «jo sóc la cinquena generació de la meua família que viu a la vall. Abans per torns cada casa feia treballs per al comú del poble. Jo de jove ho havia fet, i això dóna drets. Per exemple, tenir un nombre de quilowatts de llum de franc, que no es poden repartir entre més gent, perquè si no tots haurem d'acabar pagant tots els rebuts al mateix preu. Una cosa és la gent del poble i una altra la gent que s'hi està».

A aquest home, el que diu, li sembla just, perquè la gent de la vall ha de tenir alguna compensació a canvi de viure-hi tot l'any. L'únic fill d'aquest home comenta, «no és el mateix poder construir nou apartaments i que te'n donin dos per a tu, a construir-ne set i que te'n donin un. El que passa és que n'hi ha quatre de Barcelona que diuen com els agrada que fos tot això i així anem. Però el temps passa i si no fas les coses quan toca després tot t'és igual i penses que ja estan bé, i que les coses es quedin com estan». D'altra banda, el pare d'aquest noi explica que el seu padrí va donar un tros de terra a la seva mare. La seva mare li va donar a ell, i ell confia donar-lo al seu fill, perquè en faci el que millor li sembli, però que pugui deixar-lo també als seus fills. Aquest home explica que si vengués dos apartaments dels quatre que té arreglaria els seus problemes econòmics, però llavors ja no serien seus.

Segons Franquesa (2006), basant-se en les idees de Polanyi (1989 [1944]), l'urbanisme, a través d'un saber organitzat des d'instàncies de poder, crea un mercat d'espais estratègic que organitza la geografia del capital. En conseqüència, com lamentava el testimoni del pagès presentat més amunt, l'espai es converteix en unitats de mercaderia intercanviables. Quan la terra es *patrimonialitza* i esdevé entorn apareixen comportaments especulatius dels individus implicats que cerquen plusvàlues. Però en el context social i econòmic de la vall la cerca de guanys econòmics actuals resultat de la (re)valoració del patrimoni familiar queda condicionada a l'existència, en el temps, d'aquest patrimoni. Com es veu en el cas del darrer testimoni, el patrimoni es pot transformar i convertir en un bloc d'apartaments, si el patrimoni resultant que es transmetrà a la generació futura reuneix les expectatives d'una certa idea de valor.

Segons Salazar (1998), amb relació a les idees de Weiner (1985, 1992), la condició d'alienabilitat de la terra que la converteix en una mercaderia i en possibilita la compra i venda, mai no és una condició absoluta perquè, més enllà de la racionalitat econòmica, la terra és el suport material d'ideologies, valors i relacions socials. Per això la importància de restringir la circulació de la terra dins l'esfera de les transmissions patrimonials hereditàries que la converteixen en una possessió singular, inalienable, base de la identitat d'un grup domèstic. D'altra banda, Appadurai (1986) entén que el mateix acte d'intercanviar mercaderies, que és el que confereix una certa idea de valor en circumstàncies concretes, es pot considerar un *fet polític*, perquè es produeix en contextos socials i econòmics en tensió constant. L'origen d'aquesta tensió rauria en el fet que no tots els individus implicats comparteixen els mateixos interessos dins un règim específic de valor(s).

Amb aquestes idees, dono pas al segon apartat, on es mostrarà que la possibilitat i l'èxit de la transformació del patrimoni depèn de la posició de les famílies dins l'estructura social local, i que les característiques d'aquesta transformació determina el futur accés de les famílies a altres recursos econòmics i legitima una certa idea de jerarquia entre les cases.

3. Ser fill d'una casa: continuïtat i canvi del patrimoni familiar

Recordem abans de tot, el marc polític més ampli que afecta la realitat de la vall, per veure com es fonamenta i es relaciona certa idea de família i societat rural. Com ja s'ha dit, la PAC, eix que sustenta la creació de la Comunitat Europea, es basa en la reformulació de la imatge i la naturalesa de les àrees rurals. Segons s'apliquen, en el temps, les seves directrius, la pràctica de l'agricultura, basada en explotacions de caràcter familiar, i la societat rural es conceben com a mútuament constitutives, de manera que l'associació entre producció material i reproducció moral, que caracteritza certa imatge de les àrees rurals, continua a través de les transformacions que afecten aquestes àrees (Gray, 2000). En aquest sentit, aquest autor parla de consubstancialitat, per a analitzar la relació indissociable entre família i patrimoni, a Teviothead, a la zona fronterera entre Anglaterra i Escòcia. Segons Gray, les famílies poden continuar vivint a la zona perquè la transmissió del patrimoni familiar, al llarg de les generacions, ho fa viable. L'associació d'una família amb un patrimoni du a la identificació mútua i confereix a una família una posició social concreta, un valor, i una dimensió temporal.

D'altra banda, Arqué *et al.* també coincideix amb aquests autors quan diu que, en un context de crisi del sector agrari, el mode de producció capitalista ha necessitat l'organització social rural tradicional: «Cal evitar provocar a la muntanya una crisi tan forta en l'estructuració tradicional de les activitats productives que condueixi a l'abandonament total de les àrees de muntanya, ja que els recursos que els són extrets, especialment els derivats de l'ús del paisatge i la neu com a mercaderia, perdrien part del seu valor si els faltava una infraestructura local mínima.» (Arqué *et al.*, 1982, p. 22)

Ara, situem-nos de nou en el context de la vall i vegem que els veïns interpreten la dinàmica social actual sobre la base de la posició de les cases i el patrimoni familiar.

Des de la delegació del Departament d'Agricultura i Pesca (DARP) de la comarca es diu que la gent que viu a la comarca, especialment els pagesos, viuen bé perquè els qui no tenien mitjans de vida ja van marxar, en el seu moment, a treballar a les mines de Cardona o Súria o a les fàbriques tèxtils de Sabadell i Terrassa. Una dona, filla d'una vall veïna, casada amb un veí autòcton, explica que al seu poble no hi ha problemes entre veïns perquè, amb la creació recent d'un camp de golf, ara tots són rics. Explica el cas de la seva família i diu que al seu pare a canvi d'un prat li han donat tres apartaments i diners. Resulta interessant, però, fixar-se en el discurs d'un matrimoni autòcton. La dona explica que abans tothom era igual i que el mal viure al poble ve de fa quinze anys enrere quan «quatre polls ressuscitats» han fet diners amb el turisme. Diu: «Ara hi ha gent que es pensa que és no sé qui i això és perquè els varen donar quatre subvencions per a arreglar les cases. A nosaltres de subvenció no ens n'han donat cap i bé que sabem què és haver de fer una casa.» Aquesta dona es refereix a la proliferació de residències cases de pagès (RCP) a la vall els últims anys.

Aquest matrimoni diu que a la vall sempre hi ha hagut alguna fonda oberta que ha funcionat, però «totes aquestes RCP no existien. Ara només cal veure com construeixen a Sort i als pobles del voltant; això abans no passava. Ara hi ha més llocs on la gent pot anar a fer i es nota». Aquest matrimoni també diu que de turisme cada cop n'hi haurà menys perquè sortir de casa cada cop és més car. Diuen que resulta tan car viure a la vall com viure a Barcelona perquè els impostos, per a la construcció de nous serveis i equipaments, cada cop són més alts. L'home, paleta jubilat recentment, i fill i nét de paletes, diu «a la vall del costat fa vint-i-cinc anys varen construir apartaments amb la idea d'atreure turistes i amb el temps els fills d'aquests turistes, però els fills ja no han tornat».

La dona d'aquest matrimoni diu que, abans, sortir a passejar per la vall li agradava molt. Ara no li agrada sortir de casa perquè els pobles ja no són com eren. No li agrada com els han deixat amb les obres que han fet, entre d'altres la construcció de la nova carretera. Li agradava més la imatge dels pobles amb murs de pedra que cercaven els horts de les cases i portes de ferro forjat. Aquesta dona assegura que ara ho han destrossat tot i que, encara que el turisme i la construcció són importants, als pobles s'ha de poder viure també d'altres coses. Segons el seu parer, la cosa hauria d'estar més repartida. Explica, «aquí els qui fan diners amb els turistes són els hostalers, i ells haurien d'assumir les despeses de la Festa Major i no la gent del poble. Ells són els qui fan el negoci, perquè nosaltres dels turistes no en treiem res».

Aquesta dona explica els detalls de la relació entre la seva família i la d'un hostaler local. Diu que fa anys quan el seu marit era adolescent i ja treballava de paleta. La mestressa de l'hostal va confessar desesperada al seu marit que s'apropava la Festa Major i que no tenia diners per a comprar el menjar per als músics. Llavors el seu marit, «que no era fill de ningú» però que anava a jornal i «tocava» diners, va donar-li cèntims perquè pogués anar a comprar. La dona del matrimoni també explica que una filla seva va treballar en aquesta

fonda mentre va ser estudiant, i que la relació entre les dues cases va ser bona fins fa cinc anys quan la família de la fonda va decidir ampliar el negoci amb la construcció d'un bloc d'apartaments davant de la casa d'aquest matrimoni. Segons explica la parella, aquest bloc d'apartaments i un altre, que pertany a una altra família, han fet disminuir les dimensions del carrer on viuen i per on difícilment es pot transitar en cotxe. Aquest matrimoni assegura que davant les seves queixes la mestressa d'una d'aquestes famílies els va respondre que no calia que es queixessin tant perquè ells no tenien res a perdre.

Una veïna no autòctona que viu a la vall parla de la situació econòmica d'aquest matrimoni. Diu que és «una família autosuficient», i que sort en tenen d'un hort que han aconseguit arrendar, a una casa forta de la vall, a bon preu. Aquesta dona també diu que el dia que aquest hort s'acabi venent per a construir-hi apartaments aquesta família pot ser que es vegi en situació de necessitat.

En el transcurs d'una conversa, aquesta dona i la del matrimoni autòcton explicaven que la gent de «les cases fortes» eren tots uns tibats. La veïna no autòctona explica la situació d'una d'aquestes cases fortes, «aquest home no sap ni el que té, i si no vol vendre res és perquè no li deu fer falta. Una família que volia pujar a viure a aquí dalt li varen preguntar si els volia vendre un pallier que té mig en ruïnes dins del poble, però no els hi ha venut. D'acord que aquest home té tres filles adolescents, però mai tant tu! Si vols prosperar la gent d'aquí dalt no t'ho posa fàcil». Sobre aquesta casa forta, un veï autòcton diu que el cap de casa, l'únic fill mascle de la família que viu i treballa a la vall, no pot vendre res perquè no és seu. Explica, «el que passa és que treballa les terres però no n'és l'amo. No té papers i les terres són de la família».

El cap de casa d'aquesta casa forta m'havia explicat que la gent de la vall esperava que es construís la carretera cap a Andorra, perquè això suposaria l'arribada de més gent i la vall canviaria d'aspecte. No queda clar si això és el que ell també espera. Des de l'Ajuntament es diu que aquest home s'ha queixat enèrgicament de la proposta de redacció del POUM. Ha exigit una reunió amb l'equip redactor i vol que gran part dels prats situats prop dels cascs urbans siguin qualificats com urbanitzables, perquè, segons diu, cadascú ha de defensar el que és seu. Per la seva banda, la família d'aquest home diu que els membres de l'equip redactor són coneguts d'un veï autòcton influent que busca millorar la seva situació. Indignats, diuen que tot plegat és qüestió de política, i que només cal fixar-se en l'alçada de les cases per saber de quin partit polític són els propietaris.

L'exposició d'aquests testimonis evidencia que les transformacions econòmiques actuals afecten les relacions socials locals, a la vegada que s'interpreta el comportament dels individus segons com es classifiquen i s'identifiquen com a membres de determinades cases. En aquest sentit, queda clar que en el context social i econòmic de la vall el que resulta determinant és el fet de tenir patrimoni i ser fill d'una casa. En aquesta línia es troben els plantejaments de Bestard (1986) quan parla de la importància de la continuïtat del nom de les cases en el temps. Segons Bestard, la continuïtat del nom a través de les generacions

significa una implantació més gran de la família en la jerarquia social, amb relació a la capacitat d'haver pogut consolidar, en el temps, una línia patrimonial. La jerarquia social resulta del patrimoni de les cases, de tal manera que dels béns d'una casa en un moment determinat, en depèn la seva inserció dins de la història social de la comunitat. D'altra banda, l'expressió «capital simbòlic» de Bourdieu (1991) informa de la relació entre el patrimoni que una família és capaç d'acumular al llarg del temps i el valor social de la casa que legitima la seva posició dins l'estructura social local amb relació al passat, i el seu devenir en el futur.

D'aquesta manera cal entendre l'actitud i les crítiques envers aquell home pagès representant d'una casa forta. En aquest mateix sentit es poden considerar les paraules d'un altre veí autòcton, que es dedica al turisme, quan diu que el patrimoni, encara que transformat en apartaments, no s'ha de vendre, i recalca la importància de transmetre el patrimoni a les generacions successives d'una família perquè tots són de la mateixa soca.

Tornem de nou al context de la vall i vegem com afecta el fet de tenir més o menys *capital simbòlic* les relacions entre les cases (Bourdieu, 1991). A la seva capacitat de control sobre l'economia familiar i a la seva capacitat efectiva per a defensar els seus interessos. En una ocasió, una dona autòctona explicava que el seu fill no havia entrat a treballar en cap brigada del Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP) perquè als que no tenen terra sempre els passa el mateix. Es queden sense res. En una altra ocasió, l'avi d'aquest jove havia treballat de mosso en una casa forta i deia que a la vall qui no tenia terra es considerava que no era ningú.

En un altre moment una dona no autòctona explica que quan ella i el seu marit varen decidir viure a la vall la població local insistia a saber de què viurien. Diu: «Lavors no entenien la pregunta. El meu marit i jo teníem molt clar que per viure on sigui el que s'ha de fer és treballar. Però ara entenc que si no tens res tot és més difícil. Quan vàrem comprar la casa, la gent d'aquí ens suggeria de pujar-la un pis més i fer un apartament per a llogar. Es veu que quan varen saber que estàvem interessats a comprar la casa hi va haver qui volia passar davant per comprar-la i fer-hi apartaments. Això ho hem sabut després.»

Un veí autòcton que va treballar en la construcció fins que es va jubilar explica així les transformacions econòmiques de la vall des de mitjan segle passat: «Abans la gent tenia una mica de tot. N'hi havia que eren ferrers, fusters, electricistes [...], i els que no, eren pagesos. El pas de les mules als tractors per a treballar els camps va significar un canvi que no va poder aguantar tothom, només les cases riques. Després van venir les vaques de llet i deien que no s'hi acostumarien, però els va tocar de munyir i ho varen fer. I ara reben subvencions per a no produir, perquè les subvencions són per vaca i no per vedell. Els pagesos maten les vaques de gana però ells van ben farts. Jo en canvi guanyava 1.000 euros al mes i encara era criticat.»

D'altra banda, un matrimoni no autòcton diu que qui millor viu són els pagesos. Diuen que alguns pagesos treballen, però d'altres es passen el dia asseguts al bar. Un jove no au-

tòcton que treballa al PNAP diu, amb relació a un pagès d'una casa forta, que ha començat fa poc a treballar en una de les brigades del PNAP, que a aquest home no li agrada gaire treballar i que tot sovint recorda a la resta de treballadors de quina casa és fill. Segons aquest jove, aquest home té aquesta actitud perquè ha tingut la sort de néixer en una casa amb patrimoni. Sobre la situació concreta d'aquest pagès, hereu d'una casa forta que ha venut gran part del patrimoni familiar a immobiliàries per a construir apartaments, un veí autòcton comenta, «el que fa aquest home no està gaire bé. Se n'ha anat a treballar per a un altre. Si tothom fes com ell al final la vall acabaria en mans de gent de fora. A més fa apartaments, i això no està malament, tothom ha de poder prosperar, però és que s'acaba de vendre el patrimoni, i als seus fills què els deixarà?». A aquest home, la construcció d'aquests apartaments li ha costat l'enemistat amb alguns veïns, que han arribat a denunciar-lo.

Aquests testimonis mostren un altre aspecte de la idea de consubstancialitat, apuntada per Gray (2000), entre explotació agrària i família. És el fet de poder transmetre el patrimoni perquè existeix. Aquesta constatació és a la base dels plantejaments de Weiner (1985, 1992)⁶ quan analitza les formes d'intercanvi i parla de la paradoxa de «retenir mentre es dóna», que permet crear una visió de permanència de l'ordre social en un món que sempre està en procés de canvi. Weiner anomena allò que es reté i que queda momentàniament fora dels circuits d'intercanvi «possessions inalienables». Una possessió es considera inalienable perquè és exclusiva d'una sèrie de propietaris amb els quals s'identifica. El control de la transmissió d'aquestes possessions, d'una generació a una altra, confereix autoritat als seus propietaris, els diferencia dins l'estructura social, i afecta totes les altres transaccions i relacions entre aquests individus i els altres, perquè actua com una font potencial de poder. En paraules de Weiner, «el treball necessari per a produir identitats socials en les coses i en la gent és una càrrega enorme que crea una dependència política de les possessions inalienables. A la vegada, aquestes possessions inalienables esdevenen vehicles per a l'autonomia política, i un mitjà de control sobre els altres» (Weiner, 1992, p. 39).

En el context de la vall, la propietat de terra i la consideració del seu valor com possessió alienable o inalienable, segons situacions concretes, fonamenta els discursos, aparentment contradictoris, dels testimonis presentats. Però fixem-nos encara en un darrer cas on es conjuguen aquestes dues condicions al mateix temps. És el cas d'una casa forta explicat per un veí autòcton, lampista d'ofici. Diu: «La terra aquí és dels quatre de sempre. Aquesta casa té molts prats i tot el que tu vulguis i, a més, com passa amb els prats d'una altra família, estan molt ben situats perquè estan a peu de carretera i això suposa una bona oportunitat per a construir-hi casetes unifamiliars. Però en el seu moment això no es va fer i ja veurem què passa si finalment aquests prats es qualifiquen com a zona inundable com sembla que pot acabar passant [...]. El tractor que tenen el varen poder comprar perquè varen vendre a l'Ajuntament el prat on hi ha la piscina, si no, no el tindrien pas.»

6. Aquesta autora exposa els seus plantejaments amb relació al context de les illes Trobriand.

Per la seva banda, la mestressa d'aquesta casa forta ha explicat en més d'una ocasió que el prat on hi ha la piscina havia estat seu i que el varen vendre farà sis anys. Explica les condicions de la venda: «Varem vendre el prat, però vàrem fer escriure una clàusula on quedés clar que nosaltres tindriem prioritat, sempre que volguessin, de fer-nos càrrec de les piscines per davant de qualsevol altre veí que ho demanés.» Des de l'Ajuntament es diu que cada començament d'estiu es pregunta a aquesta família, en primer lloc, si vol fer-se càrrec de la piscina, i encara que la família sempre ha acceptat, menys en una ocasió, no és difícil escoltar-los queixar-se durant l'estiu que la piscina no dóna ni un duro i que aquest any serà l'últim que accepten fer-se'n càrrec.

4. Recapitulació

Al llarg d'aquestes pàgines he volgut mostrar com els individus (re)configuren les relacions entre ells i el seu entorn més immediat amb relació a la indústria de la construcció i el turisme. Els casos etnogràfics evidencien que els processos de *patrimonialització* de la terra responen a dos aspectes de la mateixa realitat. D'una banda, hi ha la idea de valor de la terra, concebuda en un sentit ampli, com el patrimoni de la vall on es projecta la continuïtat de certes imatges de paisatge, però on també s'imagina el futur en forma d'urbanitzacions residencials. De l'altra, i en relació, sorgeix la qüestió del valor de la terra, real i futur, que constitueix el patrimoni de les famílies. La seva capacitat econòmica, però també el seu valor social.

Les contrarietats en les formes com es desenvolupen aquests processos de *patrimonialització* responen a la idea de control dels individus implicats. En el cas de la població autòctona, aquesta idea es fonamenta en la transmissió de certa idea de valor del patrimoni familiar al llarg del temps. La capacitat efectiva de les famílies en aquest procés determina un ordre social basat en la jerarquia entre cases que actuen com unitats corporatives.

Tot plegat ens porta a reflexionar sobre la importància de «ser fill d'una casa» en àrees de muntanya on les actuals transformacions econòmiques afecten l'estructura social local. D'altra banda, s'obre una via per a continuar analitzant les percepcions i actituds del(s) valor(s) de la terra segons el vincles dels individus amb el territori. Fet que ens porta a considerar la classificació que s'estableix, en el context de la vall, entre *gent del país* i *gent de fora*, i analitzar quin tipus de relacions s'estableixen entre el conjunt d'individus.

Bibliografia

- APPADURAI, A. (1986), «Introduction: commodities and the politics of value», *The social life of things: Commodities in Cultural Perspective*, Cambridge, Cambridge University Press.
- ARQUÉ, M. [et al.] (1982), «La penetració del capitalisme a les comarques de l'Alt Pirineu» [en línia], *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 1, <<http://www.raco.cat/index.php/DocumentsAnalisi/issue/view/3581/showToc.html>> [Consulta, 15 juny 2007].
- BESTARD, J. (1986), *Casa y familia. Parentesco y reproducción social en Formentera*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Balearics.
- BOURDIEU, P. (1991), *El sentido práctico*, Madrid, Taurus.
- COMAS, D.; SOULET, J-F. (ed.) (1993), *La família als Pirineus*, Andorra, Govern d'Andorra, Ministeri d'Educació, Cultura i Jovent.
- ESTRADA, F. (1998), *Les cases pageses al pla d'Urgell. Família, residència, terra i treball durant els segles XIX i XX*, Lleida, Pagès.
- FRANQUESA, J. (2006), *Sa Calatrava mon amour. Etnografia d'un barri atrapat en la geografia del capital* [en línia], Universitat de Barcelona, <http://www.tdx.cesca.es/TESIS_UB/AVAILABLE/TDX_0330107-121530/-16K.html> [Consulta: 20 juny 2007].
- GRAY, N. J. (2000), *At home in the hills. Sense of place in the scottish borders*, Oxford, Berghahn.
- KIRSHENBLATT-GIMBLETT, B. (2001), «La cultura de les destinacions: Teoritzar el patrimoni», *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 19, p. 44-61.
- KOPYTOFF, I. (1986), «The cultural biography of things: commoditization as process». A: APPADURAI, A. (ed.), *The social life of things: Commodities in Cultural Perspective*, Cambridge, Cambridge University Press.
- MASSOT, A. (2006), «El món rural i l'alimentació de Catalunya dins un context globalitzat: Entre la nova PAC i els acords de l'OMC», ponència marc, Congrés del Món Rural de Catalunya, Barcelona, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.
- POLANYI, K. (1989 [1944]), *La gran transformació. Crítica del liberalismo económico*, Madrid, La Piqueta.
- SALAZAR, C. (1998), «Tierra, herencia y patrimonio familiar. Un análisis cultural de los bienes inalienables en la Irlanda rural». A: *Antropología de la transmisión hereditaria*. Simposio Internacional Antropología y Herencia, Ferrol, Universidade da Coruña, núm. 53, p. 53-71.
- SUCARRAT, M. (2006), «Experiencia local de la economía global. Trabajo, vivienda e identidad en el Pallars Sobirà». A: FRIGOLE, J.; ROIGE, X. (ed.), *Globalización y localidad perspectiva etnográfica*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- (2006), «Ser veí. Anàlisi dels criteris de distinció i pertinença social en una vall pirinenca del Pallars Sobirà», *Ripacurtia*, núm. 4, p. 93-114.
- TERRADAS, I. (1973), *Antropología del campesino catalán: Del modo de producción feudal al capitalismo*, Barcelona, Redondo.
- WEINER, A. B. (1985), «Inalienable wealth», *American Anthropologist*, núm.12 (2), p. 210-227.
- (1992), *Inalienable Possessions: The paradox of keeping-While-Giving*, Berkeley, University of California Press.